Folkerett og religionsundervisning i videregående opplæring – kommentar til Andreassen

NJÅL HØSTMÆLINGEN, *direktør ved International Law and Policy Institute (ILPI). E-post: nh@ilpi.org*

Dette med religionsundervisning i skolen får vi liksom aldri helt til her i Norge. Den norske skoles historiske kobling til statskirken gir fortsatt utslag, og politiske partier – og interessegrupper – jobber for å sikre den evangelisk-lutherske troen en plass i norsk skole. Den blåblå regjeringens ønske – via KrF – om å styrke og synliggjøre evangelisk-luthersk tro i det atter reviderte og omdøpte faget KRLE er patetisk for noen, viktig for andre – og kanskje mest av alt provoserende og irriterende for barn, foreldre og de som underviser i faget.

Bengt-Ove Andreassens innlegg får frem det paradoksale at det kan se ut som at tros- og livssynsfriheten avtar med stigende alder. Kanskje Andreassen og andre kan finne trøst i det nedenstående.

I Norge er vi heldig stilt når det gjelder både formelt og reelt menneskerettighetsvern. Det reelle vernet er ikke fullt så godt innenfor religionsfeltet som på andre samfunnsområder, men det formelle vernet er vel så bra her som ellers.

Menneskerettsloven slår fast at en del internasjonale menneskerettighetskonvensjoner som Norge har sluttet seg til, skal gjelde som norsk lov. Viktig her er at FNs konvensjon om sivile og politiske rettigheter, Europarådets menneskerettighetskonvensjon og FNs barnekonvensjon er inntatt i loven. Det betyr at norske rettsanvendere –

som domstoler, regjering og skolemyndigheter – skal styre ut fra de skrankene som settes i disse konvensjonene.

Men menneskerettsloven går enda ett skritt videre. Den slår fast at disse reglene skal ha prioritet fremfor annen lov. I vårt tilfelle betyr det at dersom opplæringsloven isolert sett gir rom for praksis som er i strid med menneskerettighetene, er det menneskerettighetene som går foran. Tilsvarende følger av Grunnloven, etter de endringene som ble gjort i mai 2014.

Det er flere av menneskerettighetsbestemmelsene som her er aktuelle. Det ene er den åpenbare, nemlig om tros- og livssynsfrihet. Denne bestemmelsen er tolket til å gi barn – og foresatte – en rett til å kreve unntak fra undervisning som oppfattes som påvirkende i en bestemt religiøs retning. Selv om avgjørelsen fra FNs menneskerettighetskomité og Europarådets menneskerettighetsdomstol som Andreassen viser til, gjaldt mindreårige barn, vil tilsvarende gjøre seg gjeldende også for eldre barn. Noen momenter trekker i ulike retninger. Siden disse barna er eldre, vil de ikke så lett påvirkes, og trenger dermed ikke samme beskyttelse som yngre barn. På den andre siden er det slik at barn i takt med økende alder skal ha større selvbestemmelsesrett, både opp mot foreldre/foresatt og opp mot offentlige myndigheter. I samme retning trekker at overvåkningsorganene i KRL-

sakene måtte vurdere en positiv lovregulering opp mot de internasjonale normene, mens det i vårt tilfelle ikke foreligger en direkte lovregulering, og dermed vil ikke overvåkningsorganenes vurdering oppleves som like inngripende i norske interne forhold (jf. statenes skjønnsmargin).

Andreassen berører et annet punkt i sitt innlegg, nemlig det forholdet at videregående opplæring er frivillig. Rettslig sett er det relevant: det skal langt mindre til for å kunne kreve fritak fra noe som er lovpålagt å gjøre, enn noe du selv frivillig melder deg på (grunnskole vs videregående skole). Men da kommer et annet regelsett inn, nemlig forbudet mot diskriminering.

De offentlige tilbudene – som for eksempel helsestell og skole – skal gis på en måte som ikke er diskriminerende. Og diskriminerende vil det være om like tilfeller behandles ulikt uten at det foreligger gode grunner for det.

Et offentlig skolesystem må derfor være tilgjengelig for alle som måtte ønske å benytte seg av det og som fyller objektive opptakskrav. Dersom skolesystemet er lagt opp på en måte som er støtende på visse grupper, vil det ikke fylle disse kravene. Støtende vil det kunne være dersom undervisning og eksamen kjøres uten hensyn til kulturelle eller religiøse høytider, om det åpnes for forkynnelse

eller politisk propaganda i skolens regi, etc. Tilsvarende vil det etter mitt skjønn kunne argumenteres at religionsundervisning uten fritaksrett vil kunne føre til et diskriminerende undervisningstilbud.

Det er ikke alltid så veldig interessant å teoretisere rundt menneskerettighetskrenkelser. Det viktigste for et land som Norge må være å etablere ordninger som holder seg klart innenfor de kravene som menneskerettighetene stiller, og justere retning og innhold lenge før brudd kan konstateres. Dersom man har ordninger som ligger i gråsonen, vil det lett kunne oppstå situasjoner der skoler og lærere implementerer dette på en måte som krenker menneskerettighetene i denne enkelte saken. Usikkerheten vil også føre til elever og foresatte subjektivt sett opplever at deres menneskerettigheter krenkes. Kombinasjonen er ikke særlig god, og vil lett kunne føre til uro i klasserom, på skoler, i klageorganer og kan-skje også i domstolene.

Jeg er enig med Andreassen i at opplæringsloven bør endres. Ikke fordi det er juridisk nødvendig, men fordi det kan bidra til at elever, lærere og myndigheter får en klarere forståelse av de reglene som ligger til grunn når det gjelder religionsundervisning i videregående skole, og at man dermed kan bidra til oppfyllelse av de kravene som stilles etter menneskerettighetene.